

HET ECONOMISCH STRAFRECHT

door

J. D'HAENENS

Hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Gent

1. Het is normaal dat, in een lessencyclus over handels- en economisch recht, ook een uiteenzetting gepland wordt over het zogenaamd economisch strafrecht.

Toch stelt dit wel enig probleem.

Het onderwerp is oeverloos en tevens onbestaande. Deze paradox vraagt om een nadere verantwoording van de titel van deze uiteenzetting.

Het onderwerp is oeverloos in deze zin dat strafbepalingen van allerlei aard — formeel zowel als materieel strafrecht — verspreid liggen in talloze wètgevingen over de meest uiteenlopende aangelegenheden met betrekking tot het economisch leven, zonder dat enige systematische samenhang daaraan ten grondslag schijnt te liggen; oeverloos bovendien omdat de grenzen van wat men „economisch recht” pleegt te noemen, bij gebrek aan duidelijke definitie van het begrip zelf, moeilijk te trekken zijn.

Het onderwerp is onbestaande in die zin dat het strafrecht als middel tot rechtshandhaving in de sfeer van het economisch recht zich niet differentieert van het zogenaamde gemene strafrecht. Dat het verspreid ligt in bijzondere wetten en het weliswaar enkele particulariteiten vertoont is nog niet van aard om te kunnen spreken van een specifieke vorm van strafrecht met een eigen structuur, die als dusdanig is ontworpen en opgebouwd ten behoeve van het economisch recht.

De terminologie „economisch strafrecht” is dus onjuist en — in het kader van het thans bestaande positief recht — zinledig. Hoogstens kan men spreken over strafrecht als één van de vormen van rechtshandhaving van economische wetgeving, hetgeen niet hetzelfde is. Wat natuurlijk niet wil zeggen dat het thans vigerende positief strafrecht voldoening geeft in dit domein en de vraag naar een specifiek economisch strafrecht overbodig zou zijn, wel integendeel(1).

---

(1) De titel van de mercuriale, uitgesproken door Procureur-generaal J. MATTHYS voor het Hof van Beroep te Gent op 1 september 1975, is in dit opzicht welsprekend: „*Een dwingende noodzaak: het systematiseren en het opbouwen van een zelfstandig gestructureerd economisch strafrecht en strafprocesrecht*”, *R.W.*, 1975-1976, 322-348 en 385-414; een opsomming van de Congressen aan dit onderwerp gewijd en van de belangrijkste literatuur vindt men *l.c.*, voetnoten 2 en 3.

De titel van deze uiteenzetting mag dus niet leiden tot een misverstand.

2. Handelen over economisch strafrecht *de lege lata* zou enkel hierin kunnen bestaan dat men poogt een overzicht te geven van bestaande economische wetgevingen en daarin onderzoekt in welke mate en op welke wijze het strafrecht de rechtshandhaving ervan verzekert. Het zou hierop neerkomen dat men in een reeks economische wetgevingen de strafbaar gestelde gedragingen gaat onderzoeken, de diverse sancties en hun toepassingsmodaliteiten bestudeert, desgevallend nagaat in welke mate procedureregelen overeenstemmen of afwijken van het gemeenschappelijke systeem enz... Een dergelijke benadering van het onderwerp zou ongetwijfeld zinvol zijn, doch zou slechts — gelet op de omvang van de materie — fragmentair en zelfs min of meer willekeurig kunnen geschieden, daar men uiteraard de keuze zou moeten beperken tot één of meer welbepaalde wetgevingen (bv. prijzenwetgeving, handelspraktijken, aantrekking van spaargelden ... enz.). Ze lijkt daarom beter op haar plaats in het kader van de bespreking van een welbepaald thema van economisch recht, waarbij men dan de strafrechtelijke rechtshandhaving als een deelaspect van een gekozen thema gaat behandelen (2).

3. Indien men zinvol over „economisch strafrecht” wil spreken, d.w.z. in de eigenlijke betekenis die aan dat begrip moet gegeven worden, dan moet men onderzoeken hoe *de lege ferenda* een specifiek systeem van strafrechtelijke rechtshandhaving zou kunnen worden opgevat en uitgebouwd.

Dit probleem is thans in de strafwetenschappen algemeen aan de orde. Op Europees niveau werden dienaangaande tijdens de achtste Conferentie van de Europese Ministers van Justitie, gehouden te Stockholm in 1973, aanbevelingen gedaan aan de C.E.P.C. (*Comité Européen pour les Problèmes Criminels*) die het subcomité XXXVIII heeft opgericht met als taak een rapport over de economische criminaliteit voor te bereiden, nadat de twaalfde Conferentie van de directeurs van de Instituten van Criminologisch onderzoek, in 1976 te Straatsburg, dit thema zou hebben bestudeerd (3).

(2) Aldus werden tijdens de postgraduate leergang „Economisch en financieel recht” aan de R.U.G. in 1972 een reeks lezingen gehouden over de wet van 14 juli 1971 betreffende de handelspraktijken en o.m. over „De sancties in de wet van 14 juli 1971” (*Economisch en Financieel Recht Vandaag*, II, blz. 201-285, meer bepaald blz. 229-244).

(3) Doc. CMJ concl. (73) 1 blz. 8-10, punt 7; — *Bull. d'informations sur les activités juridiques au sein du Conseil de l'Europe et des Etats membres*, Cons. Europe, Dir. aff. jurid., Juni 1978, nr. 1, blz. 28; — *Aspects criminologiques de la délinquance d'affaires*, Cons. Europe, DPC/CDIR (77) 2.

In Frankrijk en Duitsland werden inmiddels wetgevende initiatieven genomen die, vooral op het plan van de strafrechtspleging, een meer efficiënte beteugeling van de economische criminaliteit moeten helpen verzekeren (4).

Ook in België was er in de laatste jaren een groeiende belangstelling voor dit onderwerp (5).

De voorbereiding van de hervorming van het strafwetboek, die dit probleem niet kan en mag uit de weg gaan, brengt dit onderwerp andermaal in de actualiteit (6).

4. Het zou onjuist zijn te stellen dat er ten tijde van het tot stand komen van het Strafwetboek van 1867 geen economische misdrijven bestonden (7). De structuur van de maatschappij was evenwel zo dat ze tot een minimum beperkt bleven en zonder enige moeite konden geïntegreerd worden in het strafwetboek, zonder dat daarbij behoefte bestond aan specifieke regelen noch wat het materieel noch wat het formeel strafrecht betreft. De situatie was dezelfde in andere landen die hun strafwetgeving in de 19de eeuw hebben zien vernieuwen.

Daar de economische misdrijven geen specifieke kenmerken vertoonden, was er uiteraard ook geen behoefte aan een juridische definitie van dit begrip.

De ontwikkeling van het economisch recht in de laatste decennia, zowel naar omvang als naar diversiteit wat de wettelijk geregelde materies betreft, bracht daarin wijziging, vooral dan in de mate waarin meer en meer op het strafrecht een beroep werd gedaan als middel tot rechtshandhaving.

In zijn studie getiteld „Een dwingende noodzaak: het systematiseren en het opbouwen van een zelfstandig gestructureerd economisch strafrecht en strafprocesrecht” (8) kwam de heer Procureur-generaal J. Matthys, na een grondige tekstontleding van een lange reeks economische wetten, tot het formuleren van niet minder dan *elf specifieke kenmerken* waardoor het strafrecht en de strafrechtspleging, toegepast op economische delicten, afwijken van de algemene beginselen die vervat zijn in het algemeen deel

(4) Frankrijk — Wet nr. 75-701 van 6 augustus 1975 (art. 704 tot 706 — 2 C.P.P.); Duitsland — zie: KERN-ROXIN, *Strafverfahrensrecht*, uitg. 1975, blz. 43, nr. 4.

(5) Zie: noot 1; — De „Journées Franco-Belgo-Luxembourgeoises de science pénale”, gehouden te Brussel in 1976, over het onderwerp „Sanctions pénales et personnes morales”, handelden hoofdzakelijk over economisch strafrecht (*Rev. dr. pén.*, 1975-1976, 673-759).

(6) Comm. Herziening Strafwetboek; Stand der werkzaamheden, (Uitg. Min. v. Justitie, 1978), blz. 30.

(7) Art. 309-314 J.W. — D'HAENENS, J., *Economische delicten*, R.W., 1967-1970, 1558, nr. 4.

(8) Cfr. noot 1.

van het strafwetboek (Boek I) en in het wetboek van strafvordering en daarbij horende complementaire wetten. Deze vaststelling wettigt meteen de stelling dat de klassieke principes van strafrecht en strafrechtspleging niet meer volstaan om de strafrechtelijke handhaving van het economisch recht te verzekeren en dat derhalve de uitbouw van een specifiek economisch strafrecht en strafrechtspleging zich opdringen.

De noodzaak daarvan wordt wellicht door niemand betwist. De vraag is echter hoe dit moet geschieden en dan komt men meteen te staan voor een reeks problemen die niet meer zo eenvoudig op te lossen zijn.

Doch wat ook de aard van die moeilijkheden moge zijn, het zoeken en het vinden van een oplossing is dwingend geboden. Vooreerst omdat de versnippering van het economisch strafrecht doorheen het steeds toeneemende aantal bijzondere wetten — een verschijnsel dat niet alleen eigen is aan de economische wetgeving — het hanteren ervan steeds maar bemoeilijkt en uiteindelijk dreigt onmogelijk te maken. Vervolgens, omdat het, bij het ontwerpen van een vernieuwd strafwetboek, eenvoudig ondenkbaar zou zijn dat een aspect van de strafwetgeving waarvan het belang met de dag toeneemt, eenvoudig buiten het bestek van het strafwetboek (en van een eventueel te vernieuwen wetboek van strafvordering) zou gelaten worden. Een strafwetboek dat beantwoordt aan de huidige noden moet, hoe dan ook, het economisch strafrecht weten te integreren⁽⁹⁾.

Deze opgave impliceert de overgang van strafrecht als middel tot handhaving van economische wetten naar economisch strafrecht.

5. De specificiteit van deze tak van het strafrecht schept meteen behoefte aan het vinden van een criterium, dat moet toelaten te bepalen welke misdrijven tot het economisch strafrecht zullen behoren en welke niet. Scherp gesteld komt dit hierop neer dat voorafgaandelijk de vraag moet worden gesteld naar een definitie van het economisch delict waarop de specifieke regelen van economisch strafrecht en strafrechtspleging van toepassing zullen zijn. Is het opstellen van een dergelijke definitie mogelijk?

Het antwoord daarop moet *genuanceerd* zijn, in die zin dat een onderscheid moet worden gemaakt al naar gelang de definitie bruikbaar moet zijn voor criminologisch onderzoek of voor het opbouwen van een juridisch-normatief systeem. In het eerste perspectief gaat het om het min of meer afbakenen van onderzoeksgebieden en hoeft de aangenomen definitie geen absolute scheidingslijn te trekken. Een definitie van die aard is

---

(9) De Commissie tot hervorming van het Strafwetboek heeft dit punt op haar dagorde.

mogelijk en kan bovendien in vrij ruime termen worden uitgedrukt (10). In het tweede perspectief integendeel moet ze juridisch bruikbaar zijn om nauwkeurig de grenzen aan te geven tussen het economisch delict en andere daarmee verwante delictomschrijvingen, opdat aldus zou worden aangegeven welke misdrijven vallen onder de toepassing van de specifieke regelen en welke niet. Een dergelijke juridische definitie schijnt onmogelijk te zijn.

Tijdens de twaalfde conferentie van de directeurs van Instituten van Criminologie, gehouden te Straatsbrug van 15 tot 18 november 1976, werd deze moeilijkheid benadrukt. De rapporteurs hebben zich dan ook beperkt tot een omschrijving van het begrip met het oog op criminologisch onderzoek, wat trouwens het thema was van die bijeenkomst. Vanuit die gezichtshoek hebben ze dan aandacht besteed aan de fenomenologie van de economische delicten, aan de psychologische en sociologische aspecten ervan en tenslotte — steeds vanuit criminologisch standpunt — aan problemen van criminele politiek (11).

Belangrijk hierbij is het op te merken dat de fenomenologie van de economische delicten aantoont dat deze zich in een zo ruime waaier van allerlei vormen van delinkwentie voordoen dat men ze onmogelijk, vanuit juridisch oogpunt, onder éénzelfde gemeenschappelijke noemer kan brengen. Uit de synthese opgesteld door de heer Cosson, algemeen verslaggever, blijkt dat — criminologisch beschouwd — de economische delinkwentie zich uitspreidt over gebieden gaande van zeer zware criminaliteit (omvangrijke oplichtingen via fictieve vennootschappen, soms gepaard gaande met voorop beraamd frauduleus bankroet, computer-criminaliteit ... enz.) naar inbreuken van meer formele aard die eerder behoren tot de categorie van de zogenaamde „gevaarsdelicten” (*infractions de mise en danger*). Wegens hun diversiteit naar aard, omvang en zwaarwichtigheid is het onmogelijk om vanuit criminologische analyse een voor juridische dogmatiek bruikbare definitie af te leiden die als grondslag zou kunnen dienen van een juridisch systeem. Deze vaststelling laat ook reeds inzien dat een structurele opbouw van het economisch strafrecht niet kan leiden tot een uniform systeem toepasselijk op alle types van economische delinkwentie en dat een zekere diversificatie onvermijdelijk zal zijn, rekening houdend juist met de grote verschillen naar aard,

---

(10) De analyse van de economische delinkwentie door MULDER, A., (*Le droit penal social-économique*, *Rev. int. dr. pén.*, 1953, 388-389) laat toe het economisch delict te definiëren als volgt, „... ieder door straffen gesanctioneerde gedraging waardoor het evenwicht van de economische markt, van de arbeidsmarkt of van de financiële markt, of het evenwicht tussen die markten verstoord wordt of dreigt verstoord te worden”.

(11) Cons. Europe, DPC, CDIR (77)2 — TIEDEMANN, K., *Phénoménologie des infractions économiques*. — KELLENS, G., *Aspects sociologiques et psychologiques*. — LEIGH, L.H., *Politique et mesures pénales relatives aux infractions économiques*.

omvang en zwaarwichtigheid van de misdrijven die men als economische misdrijven wil beschouwen.

6. Indien een juridisch bruikbare definitie onmogelijk is, welk criterium zal men dan wel moeten hanteren?

De enige mogelijkheid schijnt wel te zijn dat de wetgever zou bepalen welke misdrijven als economische misdrijven moeten beschouwd worden voor de toepassing van de speciaal op die misdrijven toepasselijke regelen van materieel strafrecht en van strafrechtspleging. Deze pragmatische oplossing vindt men in de Nederlandse wet van 22 juni 1950 op de economische delicten die in zijn artikel 1 een opsomming geeft van wetgevingen die onder dit speciaal regime vallen (12).

Onrechtstreeks werd dezelfde methode toegepast in het Franse recht, waar het nieuwe artikel 705 van de *code de procédure pénale* (wet nr. 75-701 van 6 augustus 1975) een reeks misdrijven opsomt die onder de toepassing vallen van de bijzondere regelen van strafrechtspleging betreffende de vervolging, het onderzoek en de beoordeling van economische en financiële misdrijven (13).

Het opstellen van een lijst van economische delicten betekent evenwel niet dat de wetgever op volstrekt willekeurige wijze zou bepalen welke misdrijven wel en welke andere niet als dusdanig te beschouwen zijn.

Op dat stuk kunnen, op grond van ernstig doorgevoerd criminologisch onderzoek, aan de wetgever verantwoorde criteria worden aangereikt. Aldus kunnen namelijk een reeks gebieden worden aangeduid waarvan de wetgeving behoort tot het economisch strafrecht. In de Duitse literatuur werden, op doctrinale basis, dergelijke categoriën uitgewerkt, zoals economisch administratief recht (bv. prijsregeling), concurrentierecht, krediet- en financieel recht, ... enz. (14).

7. De aanduiding door de wetgever van deze misdrijven die onder de structuur van het economisch strafrecht vallen, impliceert niet de noodzaak om alle misdrijven die het economisch leven kunnen verstoren in die nomenclatuur op te nemen. Meer bepaald moet dit niet geschieden met misdrijven van gemeenrecht die gepleegd worden in een economische

---

(12) De opsomming biedt het voordeel dat men in de W.E.D. een overzicht krijgt van wat onder het bereik van de wet valt (MULDER, A., *Commentaar op de wet economische delicten*, uitg. 1970, blz. 20). Die lijst werd verschillende malen aangevuld, naarmate nieuwe wetten tot stand kwamen die door de wetgever aan het stelsel van de wet van 22 juni 1950 werden onderworpen.

(13) ROBERT, J., *Les lois du 11 juillet et 6 août 1975 en matière pénale*, J.C.P., 1975, I, 2729, nrs. 98-101.

(14) TIEDEMANN, K., *Wirtschaftsstrafrecht und Wirtschaftskriminalität*, uitg. 1976, Dl. I, blz. 31 e.v. en 36 e.v.

contextst, zoals bv. (meestal grootscheeps opgevatte) oplichting, stichting van fictieve vennootschappen e.d.m., die op doeltreffende en afdoende wijze kunnen beteugeld worden door strafbepalingen met algemene draagwijdte.

8. Hoe kan men nu de integratie van het economisch strafrecht in het strafwetboek en eventueel (wat de daarbij horende regelen van rechtspleging betreft) in het wetboek van strafvordering opvatten?

Een fundamenteel onderscheid dringt zich op. Zoals werd aangetoond bestrijkt de economische wetgeving talrijke en, van nature uit, zeer verschillende gebieden. De desbetreffende wetgevingen beogen in de eerste plaats bepaalde aspecten van de economische bedrijvigheid te reglementeren en het strafrecht als middel tot rechtshandhaving speelt daarbij dan ook maar een secundaire rol, ook al is ze daarom niet onbelangrijk. Daarbij komt dat die wetgevingen, wegens de snelle evolutie die het economisch leven kenmerkt, aan talrijke wijzigingen onderhevig zijn. Het zou dus ondenkbaar zijn om de delictsomschrijvingen uit al die bijzondere wetgevingen onder te brengen in het strafwetboek.

Ze maken deel uit van die wetgevingen en behoren daar ook behouden te blijven.

In het strafwetboek, en meer bepaald in het algemeen deel, moet enkel de nomenclatuur worden opgenomen van de wetten en de reglementen die onder het regime vallen van het economisch strafrecht, terwijl dit laatste daar op zijn beurt tot een samenhangend geheel moet worden gestructureerd *onder de vorm van een reeks bepalingen met algemene draagwijdte, toepasselijk op één of meer aan te duiden categorieën van economische delicten*. Het volstaat dus dat in de nomenclatuur van de diverse wetten zou worden aangeduid tot welke groep ze behoren (bv. economisch recht, administratief recht, consumentenrecht, concurrentierecht e.d.m.) opdat men onmiddellijk zou kunnen uitmaken welke bepalingen van het algemeen economisch strafrecht er op toepasselijk zijn⁽¹⁵⁾.

Dit belet natuurlijk niet — en het zou zelfs aanbeveling verdienen — dat de bijzondere economische wetten en besluiten die tot eenzelfde categorie behoren langs de coördinatietechniek zouden samengeordend worden. Dit zou ongetwijfeld hun bruikbaarheid ten goede komen. Want ook indien het waar is dat het economisch recht zich kenmerkt door zijn grote diversiteit, dan is het niettemin ook zo dat daarin een aantal autonome gebieden kunnen worden afgebakend, binnen dewelke een samen-

---

(15) In latere wetgevingen zou dan telkens de categorie moeten worden aangegeven waartoe ze behoort, teneinde de aanvulling van de nomenclatuurlijst mogelijk te maken.

hangende rechtspolitiek ten zeerste wenselijk is. Een coördinatie van teksten zou reeds een eerste stap in die richting kunnen zijn (16).

9. De zoëven geschetste krachtlijnen die de grondslag zouden kunnen uitmaken van de voorgestelde integratie roepen natuurlijk deze vraag op: wat zullen die specifieke bepalingen, toepasselijk op economische delicten, inhouden?

Een systematisch doorgevoerd onderzoek van de thans bestaande wetgevingen zou reeds toelaten een inventaris op te maken van een reeks bepalingen van algemene aard, thans verspreid in bijzondere wetten, die, spijs technische verschillen waarvoor veelal geen redelijke verklaring te vinden is, in feite hetzelfde doel nastreven. Bedoeld worden regelen in verband met straftoemeting (samenloop, herhaling ... enz.), deelneming, verbeurdverklaring ... enz. Mits de nodige aanpassingen kunnen die regelen zonder veel moeite geüniformiseerd worden.

Doch de reële vernieuwing en de werkelijke specificiteit van een algemeen economisch strafrecht moet gesitueerd worden op een niveau dat de loutere techniciteit overstijgt.

Dit betekent dat een oplossing moet worden gevonden voor de meer fundamentele vragen die in hoofdzaak betrekking hebben op het *sanctiesysteem* en op de *strafrechtelijke aansprakelijkheid van rechtspersonen*: wellicht de twee kernproblemen in het economisch strafrecht, die overigens onderling verwant zijn.

In verband met de vraag naar een aangepast en doeltreffend sanctiesysteem moet tevens aandacht worden besteed aan de wenselijkheid en de mogelijkheden van *depenalisering*. Een actueel probleem dat ook in andere domeinen van het strafrecht aan de orde is (17).

10. Eerder reeds werd de aandacht gevestigd op de grote verschillen die, op het stuk van zwaarwichtigheid, bij economische delicten kunnen worden vastgesteld.

Opvallend in deze materies is ook het onderscheid tussen de zogenaamde „gevaarsdelicten” (*incrimination de mise en danger, délit-obstacle*; — *Gefährdungsdelikt*) en wat men zou kunnen noemen „schadedelicten” (*incrimination de la lésion consommée*) (18).

(16) Bij wijze van voorbeeld kan worden verwezen naar het K.B. van 18 juli 1977 houdende coördinatie van de algemene bepalingen inzake douane en accijnzen (*Staatsbl.*, 21 september 1977, blz. 11.425 e.v.), bekrachtigd door de wet van 6 juli 1978 (*Staatsbl.*, 12 augustus 1978, blz. 9013 e.v.). Door deze coördinatie werd de eertijds verspreide wetgeving tot een overzichtelijk geheel omgewerkt en konden tevens allerlei anomalieën worden weggewerkt.

(17) LECLERCQ, J., *Variations sur le thème pénalisation-dépenalisation*, mercuriale uitgesproken voor het Hof van Beroep te Bergen op 1 september 1978.

(18) VERSELE, J.C., *L'incrimination de la mise en danger*, *Rev. Dr. Pén.*, 1967-1968, 429-455.

Men mag vrij algemeen stellen dat de eigenlijke specifiek economische delicten vooral tot de groep van de *gevaarsdelicten* behoren daar ze meestal gedragingen incrimineren die situaties scheppen die gevaar voor schade aan derden inhouden(19) of die een bepaalde economische ordening dreigen te verstoren(20).

Tot de groep van de *schadedelicten* zullen meestal behoren economische delicten gepaard gaande met gemeenrechtelijke misdrijven of gemeenrechtelijke misdrijven zonder meer gepleegd in een economische kontekst, zoals hierboven reeds werd uiteengezet (oplichting door middel van fictieve vennootschappen, e.d.m.).

Voor deze laatste groep moet uiteraard de klassieke beteugeling gelden en bestaat er geen behoefte aan specifieke sanctievormen.

11. Anders is het evenwel gesteld met de eerste categorie inbreuken (*gevaarsdelicten*) waar de klassieke strafdoeleinden slechts een geringe betekenis hebben en waar de sanctie hoofdzakelijk het herstel van de bedreigde (economische) orde beoogt. Hier moet de toegepaste sanctie van aard zijn om dit doel te bereiken, wat meteen betekent dat de rechter over een ruime waaier van mogelijkheden moet kunnen beschikken waarbij het onderscheid tussen straf en maatregel (in de traditionele betekenis die in het strafrecht aan die termen wordt gegeven) niet meer zo scherp valt af te lijnen(21).

Met betrekking tot deze groep economische delicten kan dan ook de vraag worden gesteld naar de mogelijkheid van depenalisering, wat betekent dat de strafrechtelijke sanctie (straf of maatregel) zou worden vervangen door een sanctie van een andere natuur (civielrechtelijke, administratieve sanctie).

De overcriminalisering met het daaraan onvermijdelijk verbonden gevolg van strafrechtelijke inflatie pleit ongetwijfeld voor een ernstige inspanning tot depenalisering. Alleen moet men zich dan afvragen hoe en in welke mate dit mogelijk is.

In de Duitse Bondsrepubliek werd in die richting gewerkt door een aantal bepalingen van economisch recht onder de categorie van de „Ord-

---

(19) Bv. de incriminaties die voorkomen in Hfdst. 1 (Handelsvoorlichting) en Hfdst. 2 (Sommige handelspraktijken) van de wet van 14 juli 1971 betreffende de handelpraktijken; — de wet van 10 juni 1964 op het openbaar aantrekken van spaargelden.

(20) Bv. wet van 27 mei 1960 betreffende de bescherming tegen misbruik van economische machtspositie.

(21) VERSELE, J.C., o.c., blz. 447; BOS, P.A.H., *Nederlands economisch strafrecht*, preadvies Ver. vergelijkende studie recht van België en Nederland, Tjeenk Willink, Zwolle, 1977, blz. 20.

nungswidrigkeiten'' te rangschikken(22), die door administratieve geldboeten gesanctionneerd worden. Dit systeem kan in zekere zin vergeleken worden met de administratieve geldboeten in sociale zaken ingevoerd door de wet van 30 juni 1971, die meestal als een voorbeeld van depenalisering wordt vermeld(23). Een daarmee vergelijkbaar type van administratieve geldboete vindt men in artikel 19 van de wet van 24 januari 1977 betreffende de bescherming van de gezondheid van de verbruikers op het stuk van de voedingsmiddelen en andere produkten. Deze administratieve geldboete kan worden voorgesteld door speciaal daartoe door de Koning benoemde ambtenaren en de parketten worden slechts over de vastgestelde inbreuk ingelicht indien de overtreder de voorgestelde geldboete weigert te betalen. Op dit laatste punt wijkt het systeem af van dat ingevoerd in sociale zaken door de wet van 30 juni 1971, hetgeen overigens niet zonder bezwaar is.

Een ander welbekend voorbeeld van depenalisering in België is natuurlijk de vordering tot staking, die door de wet van 14 juli 1971 betreffende de handelspraktijken haar toepassingsveld aanzienlijk zag uitbreiden(24).

In zover de strafsanctie ter zake van economische delicten een terugroepen tot de orde beoogt, zou de mogelijkheid om deze sanctievorm, die enkel door een strafgerecht kan worden opgelegd, te vervangen door een bevel tot staking of tot herstel, of door de intrekking van vergunning, enz..., uitgaande van de administratie, verder onderzoek verdienen. Hierbij dient evenwel te worden opgemerkt dat de nodige waarborgen voor de rechts-onderhorige moeten verzekerd worden, met name de mogelijkheid van een verhaal bij de rechterlijke macht.

Een volledige depenalisering lijkt evenwel uitgesloten, omdat men alleszins op strafbeteugeling zal moeten terugvallen indien de andere rechtshandavingsvormen zonder gevolg blijven. Dit is trouwens voorzien in artikel 62 van de wet van 14 juli 1971 betreffende de handelspraktijken(25). Uiteindelijk komt dit alles hierop neer dat de grens van het strafrechterlijk optreden verschoven wordt.

---

(22) BAUMANN, J., *Einführung in die Rechtswissenschaft*, Verlag C.H. BECK, München, 1972, blz. 438-439; TIEDEMANN, K., *o.c.*, dl. 1, blz. 115 e.v.; Door de Duitse wet van 2 januari 1975 (*Gesetz über Ordnungswidrigkeiten* — OWiG) werd het systeem herzien.

(23) BOSLY, H.D., *Les frontières de la répression pénale en droit économique*, *Rev. Dr. Pén.*, 1972-1973, 162-167.

(24) BOSLY, H.D., *o.c.*, blz. 169; D'HAENENS, J., *De sancties in de wet van 14 juli 1971 betreffende de handelspraktijken*, in: *Economisch en financieel recht Vandaag*, II, blz. 229 e.v.

Door artikel 95 van de wet van 4 augustus 1978 tot economische heroriëntering wordt artikel 54 van de wet van 14 juli 1971 aangevuld met een artikel 54bis, dat andermaal het toepassingsveld van de vordering tot staking verruimt.

(25) Inbreuk op het bevel tot staking gegeven op grond van artikel 55bis (zie noot 24) valt evenwel niet onder de strafsanctie voorzien door artikel 62. Deze laatste bepaling immers verwijst naar het bevel tot staking gegeven overeenkomstig artikel 55 doch niet overeenkomstig artikel 55bis.

Bovendien zal bij eventuele depenalisering voorzichtig moeten worden te werk gegaan bij de keuze van wetsovertredingen die men daarvoor in aanmerking zou nemen. De aard en de zwaarwichtigheid van de inbreuk zullen daarbij een determinerende rol spelen. Aldus blijft de frekwent voorkomende incriminatie van „dienstbelemmering” enkel voor strafrechtelijke sanctionering vatbaar; dit misdrijf zou evenwel als een bepaling met algemene draagwijdte in het algemeen economisch strafrecht kunnen worden opgenomen.

12. Doordat het onderscheid tussen straf en maatregel in de traditionele betekenis van het woord vervaagt, wordt de keuzemogelijkheid van sancties, die aan de strafrechter ter beschikking kunnen worden gesteld, reeds aanzienlijk verruimd. Daar bovendien de doelmatigheid van de strafsanctie tevens bepaald wordt door de mate waarin ze ook een werkelijke *bedrijfssanctie* kan worden, opent ook deze vaststelling de mogelijkheid tot ruimere diversificatie.

Men kan daarbij denken aan de gerechtelijke waarschuwing, het gerechtelijk bevel gepaard met een dwangsom of met een borgstelling, beroepsverboden, onder toezicht stellen van een bedrijf, sluiting van een bedrijf, publicatie van rechterlijke beslissing, geldboete, enz..., die het voordeel bieden dat ze zowel op rechtspersonen als op fysische personen kunnen worden toegepast. Deze ruime keuze moet tenslotte de vrijheidsberovende straf, waar andere sanctievormen niet doelmatig zouden lijken, niet uitsluiten. Al deze sancties bestaan trouwens in de Nederlandse wet van 22 juni 1950 betreffende economische delicten, die sommige ervan „straffen” en andere „maatregelen” noemt.

13. Het is algemeen bekend dat de economische criminaliteit zich vaak afspeelt in de sfeer van rechtspersonen.

Eens te meer is dus het probleem van de *strafrechtelijke aansprakelijkheid van rechtspersonen* aan de orde.

Het valt buiten het bestek van deze uiteenzetting om de argumenten van voor- en tegenstanders op te sommen en te bespreken. Het gaat om een oude twistappel die sedert 1929 en tot op heden toe reeds veel inkt heeft doen vloeien. Er moge aan herinnerd worden dat deze kwestie als thema werd gekozen voor de XVe Frans-Belgisch-Luxemburgse dagen voor strafwetenschap, gehouden te Brussel in 1976(26), en kort geleden nog

---

(26) *Sanctions pénales et personnes morales*, preadviezen werden uitgebracht door HUSS, A., (voor Luxemburg) door ROUQUET, F. en LEVASSEUR, G. (voor Frankrijk) en door TROUSSE, P.E. en D'HAENENS, J. (voor België), *Rev. Dr. Pén.*, 1975-1976, 673-759.

één van de onderwerpen was op het Xe Internationaal Congres voor Vergelijkend recht, gehouden te Boedapest in 1978 (27).

Op het doctrinaal plan schijnt de vraag beslecht ten gunste van de erkenning van de strafrechtelijke aansprakelijkheid van rechtspersonen (28).

De Nederlandse wet van 22 juni 1950 betreffende de economische delicten heeft van meetaf de strafrechtelijke aansprakelijkheid van rechtspersonen aanvaard (art. 15) (29), met als criterium dat een rechtspersoon dader is van het economisch misdrijf wanneer dit misdrijf past in het kader van de bedrijfspolitiek van de onderneming; dus niet wanneer het gaat om de daad van een orgaan van de rechtspersoon dat handelt ten eigen profijte en buiten die bedrijfspolitiek.

Wat niet belet dat de rechtspersoon zelf en het orgaan ook als mededaders kunnen worden vervolgd en bestraft.

In de Duitse Bondsrepubliek wordt ze aanvaard voor wat betreft de „Ordnungswidrigkeiten” (§ 30 OWIG), doch vooralsnog niet voor de strafrechtelijke inbreuken.

Ook het Franse voorontwerp van strafwetboek, dat eerlang ter bespreking zal worden voorgelegd aan het Parlement, voorziet uitdrukkelijk de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen wegens economische misdrijven (30).

Het sanctiestelsel uitgewerkt in de Nederlandse wet van 22 juni 1950 is, zoals reeds werd vermeld, toepasselijk op rechtspersonen en heeft blijkbaar als model gediend voor het Franse voorontwerp (31). Het zou evenzeer als model dienstig kunnen zijn voor de opbouw van een Belgisch economisch strafrecht.

14. De toepassing van een stel algemene regelen van economisch strafrecht dat in het strafwetboek zou worden geïntegreerd in de zin zoals werd toegelicht, zou natuurlijk ook enkele aanpassingen vragen van het wetboek van strafvordering.

(27) CONSTANT, J., *La responsabilité pénale non individuelle*, rapport général Xe Congrès international de droit comparé, Uitg. Vaillant Carmanne, 1978.

(28) In het Angelsaksisch recht wordt ze algemeen aangenomen (LEIGH, L.H., *Politique et mesures pénales relatives aux infractions économiques*, Cons. Europe. DPC/CDIR (77)2, blz. 113); in het Duits recht (DBR) eveneens doch enkel t.a.v. *Ordnungswidrigkeiten* (§ 30 OWIG).

(29)

(30) ROBERT, J., *L'avant-projet de code pénal*, J.C.P., 1976, I, 2813, nrs. 42-48; PRADEL, J., *L'avant-projet de révision du Code pénal*, Rec. Dalloz/Sirey, 1977, Chr. XV, blz. 117 e.v. Comm. de révision du Code pénal, Avant-projet définitif (Min. de la Justice 1978) blz. 41-43 en blz. 122 (tekst artikelen 37-39).

(31) Avant-projet définitif (cfr. noot 30), blz. 130 (tekst artikelen 63 en 64) — Zie ook D'HAENENS, J., *Sanctions pénales et personnes morales*, Rev. Dr. Pén., 1975-1978, 749 e.v.

Men denke hier in de eerste plaats aan bepalingen in verband met dagvaarding, verschijning, enz... van rechtspersonen als gevolg van het invoeren van de strafrechtelijke aansprakelijkheid van rechtspersonen. Vervolgens de vereenvoudiging en vooral de uniformisering van regelen betreffende de opsporing en de vaststelling van de economische misdrijven, betreffende de huiszoeking, betreffende het nemen van monsters, enz..., allemaal aangelegenheden die thans in bijzondere wetten geregeld zijn op een wijze die, naast sommige punten van overeenkomst, ook veel onderlinge verschillen vertoont zonder dat daarvoor enige aanneembare redenen kan worden gegeven.

Al die verschillen kunnen enkel worden uitgelegd door het feit dat de bijzondere wetten worden uitgewerkt en opgesteld zonder dat een referentie naar een basissysteem mogelijk is. Het ontbreken van een eigen structuur voor economisch strafrecht en strafrechtspleging laat ook hier zijn nadelige gevolgen voelen.

15. Een meer fundamenteel probleem is echter de specialisatie inzake vervolging en beoordeling; specialisatie die ongetwijfeld noodzakelijk is, doch daarom nog niet moet leiden tot een economische magistratuur.

De Nederlandse, Duitse en Franse wetgevingen duiden wellicht de richting aan in dewelke kan gedacht worden om tot een specialisatie te komen die kan bevredigen.

In Nederland wordt de berechting van economische delicten opgedragen aan economische kamers in de arrondissementsrechtbank; meestal aan de enkelvoudige kamer (economische Politierechter met strafbevoegdheid tot 6 maand), aan de meervoudige kamer wanneer het gaat om bijzonder ingewikkelde zaken of om zaken waarin straffen van meer dan 6 maand te verwachten zijn (art. 39 W.E.D.).

In graad van beroep wordt de zaak behandeld door de economische strafkamer van het Gerechtshof (art. 52 W.E.D.) (32).

In de Duitse Bondsrepubliek werden sedert 1968 zogenaamde „*Schwerpunkt Staatsanwaltschaften*” aangeduid, nl. centrale parketten, die belast worden met het onderzoek in ingewikkelde economische strafzaken volgens criteria in de wet bepaald.

In die parketten worden gespecialiseerde magistraten bijgestaan door deskundigen (33).

In navolging daarvan werd in Frankrijk door de wet van 6 augustus 1975 (n° 75-701) in het wetboek van strafrechtspleging een titel XIII ingevoerd

(32) Bos, P.A.H., o.c., blz. 34-35.

(33) MATTHYS, J., o.c., R.W., 1975-1976, 404-406, nrs. 32 en 33 noten 113, 114 en 115.

met betrekking tot de vervolging, het onderzoek en de berechting van sommige economische en financiële misdrijven. Samengevat komt het systeem hierop neer dat een reeks inbreuken, opgesomd in de wet, tot de bevoegdheid behoren van bepaalde daartoe aangewezen rechtbanken binnen het ambtsgebied van het Hof van beroep.

Het is de Voorzitter van de Kamer van Inbeschuldigingstelling die, op verzoek van het Openbaar Ministerie, zal beslissen welke rechtbank de zaak zal behandelen, zowel wat het gerechtelijk onderzoek als wat de beoordeling ten gronde betreft (34).

16. De integratie in een vernieuwd strafwetboek van de grondregelen van materieel economisch strafrecht kan, zoals uit wat hierboven wordt aangestipt, slechts ten volle renderen, indien ook een parallele integratie van daarbij horende procedureregelen in het wetboek van strafvordering wordt verwezenlijkt. En dit geldt trouwens niet alleen voor het economisch strafrecht.

Een reden te meer om ook de hervorming van de strafrechtspleging die, spijtig genoeg, thans schijnt stil te liggen opnieuw op te nemen.

---

(34) ROBERT, J., *Les lois du 11 juillet et 6 août 1975 en matière pénale*, J.C.P., 1975, I, 2729, nrs. 93-100.